

Жаштык бул - ЖИГЕР!

НУР

85 ЖЫЛ

Студенттердин коомдук-маданий гезити

@oshsu.kg

www.oshsu.kg

№05 (227) 2024-жыл, сентябрь

Гезит 1992-жылдан бери чыгат

oshmu.nur@mail.ru

КАЛЕМТЕР

10-бет

**“ИШКЕ АШСА КЫЯЛДАР”
ДЕГЕН БИЗДЕ ПЛАН БАР**

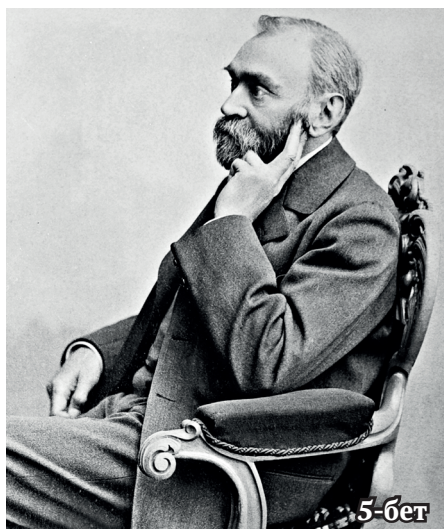
9-бет

ОШМУНУН СТУДЕНТИ **WORLDSKILLS** ДҮЙНӨЛҮК ЧЕМПИОНАТЫНА КАТЫШТЫ

8-бет

**“ӨЛҮМДҮН СООДАГЕРИ”
НЕГИЗДЕГЕН СЫЙЛЫК**

5-бет

**ЖАСАЛМА
ИНТЕЛЛЕКТТИН КҮЧҮ**

7-бет

КЫРГЫЗ ТИЛИ: КӨЧМӨНДӨН – САНАРИП ДҮЙНӨГӨ

Кыргыз Республикасында Кыргыз тил майрамы жыл сайын 23-сентябрда белгиленет. Бул күн 1989-жылы “Мамлекеттик тил жөнүндө” мыйзамдын кабыл алынышына байланыштуу белгиленип келет. Кыргыз тилине мамлекеттик тил макамы берилгенден бери бул күн кыргыз тилин өнүктүрүү, сактоо жана колдоо максатында өтүүчү маанилүү иш-чараларга арналат.

КЫРГЫЗ ТИЛИНИН ТАРИХЫЙ ӨНҮГҮШҮ

Кыргыз тили түндүк-чыгыш түрк тилдеринин курамына кирет жана байыркы кыргыздардан бери келе жаткан маданий мурас. Тилдин тамыры терең тарыхый доорлорго, байыркы кыргыз жазма маданиятына барып такалат. Кыргыз тили көп кылымдык эволюциянын жана ар кандай маданий байланыштардын натыйжасында байып келген. Тилди өнүктүрүү жана сактоо, албетте, кыргыз элинин маданий өзгөчөлүгүн жана улуттук иденттүүлүгүн бекемдөө үчүн маанилүү фактор болуп саналат.

КӨЧМӨН МАДАНИЯТТАН – ЖАЗМА ТИЛГЕ

Кыргыз тили көчмөн кыргыз элинин оозеки адабиятынын мураскору болуп саналат. Көп кылымдар бою кыргыздар көчмөн жашоо образын кармап, алардын тарыхы, каада-салты жана билими оозеки чыгармачылык аркылуу сакталып келген. Оозеки мурастын эң көрүнүктүү үлгүсү – “Манас” эпосу. Бул эпос кыргыз элинин жашоо образы, маданияты жана баалуулуктары жөнүндө байыркы маалыматтарды камтып, дүйнөдөгү эң чоң эпикалык чыгарма катары таанылган.

МАНАСЧЫНЫН РОЛУ

“Манас” эпосу - азыркы күндө да кыргыз тилинин жана маданиятынын ажырагыс бөлүгү. Манасчылар эпосту оозеки аткарган таланттуу адамдар болуп саналат. Көпчүлүк манасчылар эпосту жаттап албайт, аны бир көрөгөчтүк аркылуу айтат деп эсептелет. Манасчылар эпосту аткаруу аркылуу кыргыз тилин муундан-муунга өткөрүп берүүгө чоң салым кошкон.

1989-ЖЫЛДАГЫ ТИЛ МЫЙЗАМЫ

Советтик мезгилде кыргыз тили мамлекеттик деңгээлде колдонулбай, орус тилинин таасири күч болгон. Бирок 1980-жылдары Кыргызстанда улуттук аң-сезимдин жогорулашы жана өз тилин коргоого умтулуу күчөп, 1989-жылы 23-сентябрда Кыргыз ССРинин Жогорку Кеңеши “Мамлекеттик тил жөнүндө” мыйзамды кабыл алган. Бул мыйзамга ылайык, кыргыз тилине мамлекеттик тил макамы берилген.

Мыйзамдын кабыл алынышы кыргыз элинин улуттук өзгөчөлүгүн жана маданий өз алдынчалыгын сактоого багытталган маанилүү кадам болуп калды. Бул күнү мамлекеттик мекемелерде, билим берүү тармагында жана маданиятта кыргыз тилинин колдонулушун камсыздоо боюнча иш-чаралар жүргүзүлө баштаган.

КЫРГЫЗ ТИЛИНИН АЗЫРКЫ АБАЛЫ

Азыркы учурда кыргыз тили өлкөнүн бардык расмий жана коомдук чөйрөлөрүндө колдонулат. Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык, кыргыз тили мамлекеттик тил болуп саналат. Ошондой эле, орус тили расмий тил катары колдонулат. Өлкөдөгү бардык билим берүү

мекемелеринде кыргыз тили сабактары киргизилип, расмий иш кагаздары кыргыз тилинде жүргүзүлөт.

Бүгүнкү күндө кыргыз тилин окутуу жана аны колдонууну кеңейтүү максатында ар кандай реформалар жана мамлекеттик программалар иштеп жатат. Кыргыз тилинин жаңы терминдер менен байышы жана тилдин өнүгүшү, ошондой эле маалыматтык технологиялар аркылуу тилдин жаңы муунга үйрөтүлүшү актуалдуу болуп саналат.

Кыргыз тили күнү - кыргыз элинин улуттук өзгөчөлүгүн, маданиятын жана тилин даңазалоо максатында өтүүчү маанилүү күн.

Кыргыз тили – кыргыз элинин руханий байлыгы жана улуттук баалуулугу. Мамлекеттик тил күнүн белгилөө аркылуу кыргыз тилин жана маданиятын өнүктүрүү, улуттук иденттүүлүктү сактоо жана жогорку деңгээлге чыгаруу максатында чоң кадамдар жасалууда. Бул майрамды белгилөө улуттун биримдигин жана тилинин келечегин сактоого чоң түрткү берет.

ЭЛ АРАЛЫК ДЕҢГЭЭЛДЕ КЫРГЫЗ ТИЛИН ЖАЙЫЛТУУ

Кыргыз тили дүйнөлүк түрк тилдеринин чон бир бөлүгү болуп саналат. Эл аралык билим берүү программалары аркылуу кыргыз тилин чет өлкөлөрдө да үйрөтүү аракеттери көрүлүп жатат. Кызыктуу факт катары, айрым чет элдиктер кыргыз тилин үйрөнүп, “Манас” эпосун аткарган учурлар болгон. Кыргыз тилин чет өлкөдө үйрөтүүчү курстар көбөйүп жатат. Мисалы, Түркияда жана башка чет мамлекеттерде кыргыз тилин үйрөнүүгө кызыккан студенттер жана илимпоздор көбөйүүдө. Бул кыргыз тилинин эл аралык деңгээлде популярдуулугунун белгиси.

«ОШМУ - МАМЛЕКЕТТИК ТИЛДИН ОРДОСУ» АТАЛЫШЫНДАГЫ ҮЧ АЙЛЫК ЖАРЫЯЛАНДЫ

ОшМУда кыргыз тилинин 35 жана Кара-Кыргыз автономиялуу облусунун түзүлгөндүгүнүн 100 жылдыгына арналган адабий-музыкалык кече болуп өттү. Саамалыкка Ош мэриясынын социалдык өнүгүү бөлүмүнүн башчысы Нурлан Закиров, ректор Кудайберди Кожобеков баштаган профессордук-окутуучулук курам жана студенттер катышты. Анда өлкөдө, анын ичинде ОшМУда мамлекеттик тилди өнүктүрүү боюнча жасалып жаткан иштер, мыйзамдагы өзгөртүүлөр талкууланды. Кечедө кыргыз тилинин Гимни ырдалып, сахналык көрүнүштөр коюлду.

Ошондой эле «ОшМУ - мамлекеттик тилдин ордосу» аталышындагы үч айлык жарыяланды. Үч айлыктын алкагында институт, факультет, колледж, лицейлерде мамлекеттүүлүк, улуттук нарк, кыргыздын тарыхы, каада-салты, сүйлөө, жазуу маданияты боюнча түрдүү иш-чаралар алып барылат.

Кыргызстанда мамлекеттик тил жөнүндөгү мыйзамдын кабыл алынганына 23-сентябрда 35 жыл болот. Бул күнгө карата өлкөдө жыл сайын атайын иш-чаралар өтүп турат.

Мастура Шарипова

ОшМУнун мамлекеттик тил жана социалдык иштер боюнча проректору:

Мамлекеттик тилдин урматына карата өткөрүлгөн ар бир иш-чаранын мазмунунда улуттук идеология, улуттук баалуулуктар, улуттук менталитет, адеп-ахлах, улуттук нарк сыяктуу түшүнүктөр болуусу керек. Студенттерди сабактан сырткары дагы коомдук маданий иш-чара аркылуу тарбиялоо биздин милдетибиз болуп саналат. Ар бир жүрүм-турумубуз, жасаган ишибиз мамлекеттик тилди чагылдырылган иш-чараларыбыздын бардыгы коомчулукка өзүнүн кайсы бир чакырыктарын жасашы керек. Бул иш-чарабыз мындан ары бардык колледж, факультеттерде институттарда уланат. Негизги максат – жаштарды мамлекеттик тилди өнүктүрүүгө чакырык жасоо.

АВТОНОМИЯДАН МАМЛЕКЕТТҮҮЛҮККӨ КАРАЙ 100 ЖЫЛ

КЫРГЫЗ АВТОНОМИЯЛУУ ОБЛУСУНУН ТҮЗҮЛҮШҮ

Кыргыз автономиялуу облусу 1924-жылы 14-октябрда РСФСРдин курамында расмий түрдө түзүлгөн. Бул окуя кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн калыптанышындагы негизги этаптардын бири болгон. Советтик бийлик учурунда Борбор Азиядагы аймактар улуттук негизде кайрадан бөлүштүрүлүп, жаңы административдик бирдиктер түзүлө баштаган.

1924-жылы жүргүзүлгөн улуттук-аймактык чек араны бөлүү процесси Борбор Азиядагы элдердин өз алдынчалыгын жана улуттук мамлекеттүүлүгүн бекемдөөгө багытталган. Бул процессте Кыргызстан да өзүнүн алгачкы мамлекеттүүлүк формасын алууга жетишкен. Кыргыз автономиялуу облусунун түзүлүшү менен кыргыз элинин улуттук кызыкчылыктарын коргоо жана өнүктүрүү үчүн негизги шарттар түзүлгөн.

Кыргыз автономиялуу облусунун түзүлүшү кыргыз элинин тарыхында чоң бурулуш жасаган. Ага чейин кыргыздар тарыхтын узак мезгилинде өз алдынча мамлекеттүүлүккө ээ болбой, ар түрдүү хандыктардын жана мамлекеттердин курамында жашап келишкен. Автономиялуу облустун түзүлүшү менен кыргыздар улуттук мамлекеттүүлүккө карай алгачкы кадамдарды таштаган.

Автономиялуу облустун түзүлүшү кыргыз элинин социалдык-экономикалык, маданий жана саясий өнүгүүсүнө чоң салым кошкон. Алгачкы жолу мамлекеттик башкаруу системасы кыргыз тилинде иштей баштаган, билим берүү жана маданият тармагында улуттук өзгөчөлүктөр эске алынган.

КЫРГЫЗ АВТОНОМИЯЛУУ ОБЛУСУНУН ӨНҮГҮҮ ЖОЛУНДАГЫ НЕГИЗГИ ЭТАПТАР

1. Борбор Азиядагы улуттук-аймактык чек ара бөлүштүрүү

1920-жылдары Борбор Азияда улуттук-аймактык чек араларды бөлүштүрүү саясаты ишке ашырылган. Кыргыз автономиялуу облусунун түзүлүшү бул процесстин алкагында болгон. Ага чейин кыргыздар ар кандай хандык жана мамлекеттердин курамында жашаган. Улуттук чек аралардын түзүлүшү Кыргызстандагы улуттук өзүн-өзү аңдоону чыңдоого жардам берген.

2. Алгачкы борбор – Пишпек шаары

Кыргыз автономиялуу облусунун борбору катары азыркы Бишкек шаары, ал кездеги Пишпек тандалган. Бул мезгилде Пишпек чоң эмес айыл болчу, бирок кыска убакыттын ичинде шаар Кыргызстандагы саясий жана маданий борборго айланган. Пишпек алгач колониялык аскердик чеп катары негизделген, бирок 1924-жылдан кийин шаар ири саясий жана экономикалык борборго айланып, анын өнүгүүсү тездеген.

3. Автономиялуу облустун негиздөөчүлөрү

Кыргыз автономиялуу облусунун түзүлүшүнө өзгөчө салым кошкон көрүнүктүү инсандар бар. Алар кыргыз элинин улуттук иденттүүлүгүн, маданиятын жана мамлекеттүүлүгүн сактоо максатында чоң иш-чаралар жүргүзүшкөн. Алардын арасында белдүү кыргыз революционерлери жана саясатчылар болгон. Мисалы, Касым Тыныстанов жана Ишеналы Арабаев сыяктуу кыргыз интеллигенциясынын өкүлдөрү кыргыз тилин жана маданиятын өнүктүрүүгө жана автономиялуу облустун саясий статустун бекемделишине чоң салым кошкон.

4. Маданият жана тилдин өнүгүүсү

Кыргыз автономиялуу облусунун түзүлүшү менен кыргыз тилин жана маданиятын өнүктүрүүдө жаңы мүмкүнчүлүктөр пайда болгон. Мамлекеттик мекемелерде кыргыз тилин колдонуунун кеңейиши менен, билим берүү жана маданият тармагында жаңы реформалар жүргүзүлө баштаган. Мектептерде кыргыз тилин окутуу расмий түрдө киргизилген жана кыргыз тилиндеги алгачкы газеттер жана китептер басылып чыга баштаган.

5. Кыргыз Республикасынын түзүлүшүнө жол ачкан кадам

Кыргыз автономиялуу облусунун түзүлүшү – Кыргыз Республикасынын калыптанышына жана эгемендүүлүккө карай алгачкы кадам. 1924-жылы автономиялуу облус катары түзүлсө, 1936-жылы Кыргыз ССРи болуп кайрадан уюштурулган. Бул этаптар Кыргызстанды эгемендүү мамлекетке айлантууга негизги шарттарды түзгөн.

6. Эгемендүүлүккө карай жол

Автономиялуу облустун түзүлүшү Кыргызстан үчүн улуттук көз карандысыздыкка жетүү жолундагы маанилүү кадамдардын бири болду. Бул саясий процесстер Советтик доордогу Борбор Азиянын элдеринин улуттук аң-сезиминин ойгонушуна шарт түзүп, 1991-жылы Кыргызстан толук эгемендүүлүккө жетти. Эгемендүүлүккө жетүү үчүн улуттук кыймылдар, саясий реформалар жана жарандык коомдун активдүүлүгү маанилүү роль ойноду. 1980-жылдардын соңунда "Кыргызстан эгемендикке!" урааны менен массалык акциялар башталган.

“ӨЛҮМДҮН СООДАГЕРИ” НЕГИЗДЕГЕН СЫЙЛЫК ЖӨНҮНДӨ ЭМНЕЛЕРДИ БИЛЕСИЗ?

НОБЕЛЬ СЫЙЛЫГЫНЫН ТАРИХЫ

Нобель сыйлыгы — бул дүйнөдөгү эң кадыр-барктуу сыйлыктардын бири, ал ар жылы ар кандай тармактарда зор жетишкендиктерге жетишкен адамдарга жана уюмдарга ыйгарылат. Сыйлык швед ойлоп табуучусу жана ишкери Альфред Нобелдин мурас катынын негизинде 1901-жылы негизделген.

Альфред Нобель (1833-1896) динамитти ойлоп тапкандыгы менен белгилүү болгон, бирок ал өмүрүнүн аягында өз мурасынын чоң бөлүгүн адамзатка пайда келтирген жетишкендиктерди тапкан сыйлыкты негиздөөгө бөлүп калтырган. Ал өзүнүн мурас катында физика, химия, медицина, адабият, тынчтыкты бекемдөө тармактарында сыйлыктарды уюштурууну сунуштаган.

НОБЕЛЬ СЫЙЛЫГЫНЫН МААНИСИ

Нобель сыйлыгы илимий жана маданий жетишкендиктерди таануунун эң жогорку көрсөткүчү болуп эсептелет. Ал дүйнө жүзүндө абдан жогорку деңгээлде кадырланат жана дүйнө коомчулугунун аң-сезимине терең таасир этет.

НОБЕЛДИН МУРАС КАГАЗЫ

Альфред Нобелдин идеясы анын өмүрүнүн аягында башталган. Ал өзүнүн аброю жана мурасы тууралуу терең ойлонуп, 1895-жылы мурас кагаз жазып, байлыгынын басымдуу бөлүгүн Нобель сыйлыктарын каржылоого калтырган. Бул ошол учурда күтүүсүз жана айрымдар үчүн түшүнүксүз болгон. Бирок анын бул кадамы илим, маданият жана тынчтыкты колдоонун эбегейсиз маанилүү фактору болуп калды.

НЕГИЗГИ КАТЕГОРИЯЛАР

Нобель сыйлыгы төмөнкү беш негизги категорияда тапшырылат:

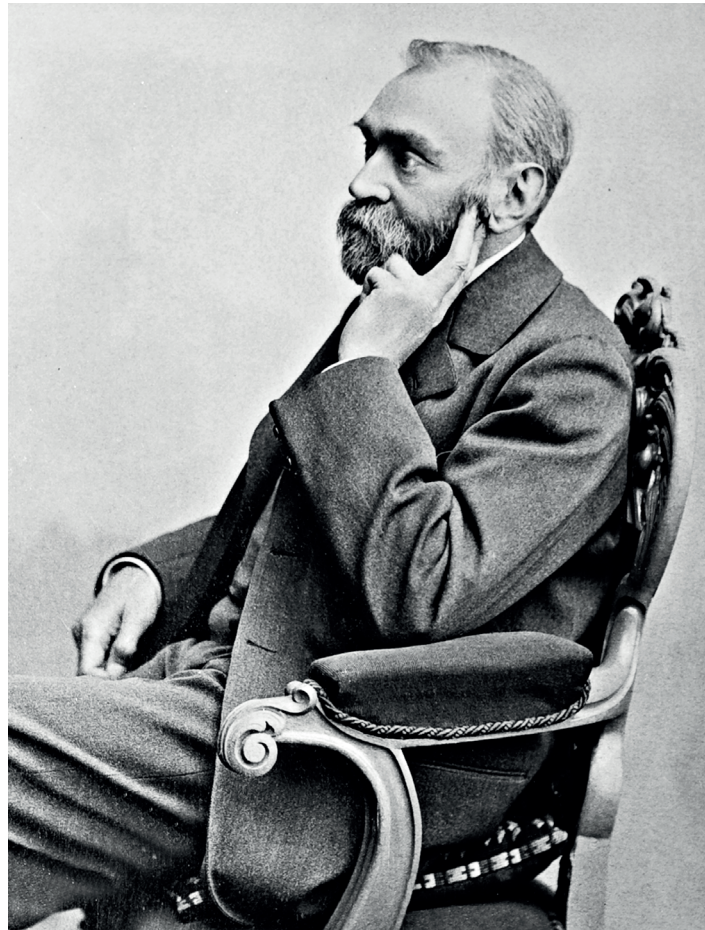
- 1. Физика** – физиканын өнүгүшүнө зор салым кошкон ачылыштар үчүн берилет.
- 2. Химия** – химия жаатындагы олуттуу ачылыштар үчүн ыйгарылат.
- 3. Медицина же физиология** – медицина же физиология тармагында маанилүү жаңылыктарды киргизгендерге берилет.
- 4. Адабият** – көркөм адабиятка жана дүйнөлүк адабияттын өнүгүшүнө чоң таасир тийгизген жазуучуларга ыйгарылат.
- 5. Тынчтыкты бекемдөө** – эл аралык тынчтыкты камсыз кылуу үчүн аракет кылгандарга берилет.

Бул категорияларга кийинчерээк 1968-жылы кошулган дагы бир сыйлык бар:

- **Экономика боюнча Нобель сыйлыгы** (Толук аталышы: Швед банкынын экономикалык илимдер боюнча Нобель сыйлыгы) – экономика жаатындагы маанилүү иштери үчүн берилет.

НОБЕЛЬ СЫЙЛЫГЫН ТАПШЫРУУ

Нобель сыйлыгынын салтанаты ар жылдын 10-декабрында, Альфред Нобелдин көз жумган күнүндө Швециянын борбору Стокгольмдо жана Норвегиянын Осло шаарында өткөрүлөт. Жеңүүчүлөргө сыйлык медалы, диплом жана акчалай сыйлык тапшырылат. Нобелдин медалы алтындан жасалган жана анын бетинде Альфред Нобелдин сүрөтү чегилген.

АЛЬФРЕД БЕРНХАРД НОБЕЛЬ

ТУУРАЛУУ КЫЗЫКТАР:

- Альфред Нобель 1833-жылы 21-октябрда Швецияда төрөлгөн.
- Ал окумуштуу, химик, инженер, ишкер, өнөр жай кызматкери, өз доорунун новатору, генийи.
- Илимпоз детонатор, динамит, жарылуучу желатинди, жарылгыч капкакты биринчилерден болуп ойлоп таап, тарыхка ысымын алтын тамгалар менен калтырган.
- Альфред Нобель беш тилде эркин сүйлөгөн: орус, англис, француз, немец, швед тилдеринде.
- Дүйнөнүн дээрлик бардык өлкөлөрүнөн 350дөн ашык патент алууга жетишкен.
- Анын жарылуучу заттарды, ок-дарыларды жасаган 90 заводу болгон.
- Адабияттын ышкыбозу болуп, поэма, пьеса, романдарды жазган. Бирок дээрлик көпчүлүгү басылып чыккан эмес.
- “Өлүмдүн соодагери”, “Кандын миллионери” деген аттар коомчулук тарабынан айтылган
- Ал өмүрү өткүчө жалгыз жашаган, үй-бүлө курган эмес.

Таттыбүбү Гуламова

КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ ИНСТИТУТУНА 100 ЖЫЛ

Кыргызстанда билим берүү институтунун 100 жылдыгын белгилөө 2024-жылдын 5-октябрында өткөрүлөт. Бул маараке өлкөнүн билим берүү тармагындагы тарыхый жетишкендиктерине арналат. Билим берүү системасынын башталышы 1924-жылга барып такалат, ал учурда Кыргыз Автономиялуу Областында мектептер жана билим берүү мекемелери түзүлө баштаган. Ошол мезгилден бери билим берүү ар кандай баскычтардан өтүп, кыйынчылыктарды башынан кечирген.

Кыргыз Республикасында билим берүүнүн 100 жылдыгы маанилүү этаптарды камтыйт. Бул тарых Кыргызстандын социалдык-экономикалык жана маданий өнүгүүсүндө чоң роль ойногон.

1. Советтик доордо билим берүүнүн түптөлүшү:

- 1924-жылы Кыргыз Автономиялуу Областын түзүлгөндө, билим берүү системасы али жетишсиз болчу. Ошол убакта элдин басымдуу бөлүгү сабатсыз эле.

- 1920-1930-жылдары Кыргызстандын билим берүү тармагы советтик билим берүү системасынын негизинде калыптанган. Алгачкы мектептер ачылып, окутуучулар даярдала баштаган.

- Кыргыз билим берүү институттары ачылып, улуттук кадрларды даярдоого багытталган.

2. Кыргыз педагогикалык институтунун түзүлүшү:

- 1932-жылы түзүлгөн Кыргыз педагогикалык институту (азыркы учурда Кыргыз улуттук университети) Кыргызстандын жогорку билим берүү системасынын негизин түзгөн. Бул мекеме педагогдорду, мугалимдерди жана адистерди даярдоодо негизги роль ойногон.

3. Совет доорундагы билим берүүнүн өнүгүшү:

- 1950-1970-жылдары жогорку жана орто билим берүү системасы өркүндөп, жаңы университеттер, техникумдар жана кесиптик мектептер ачылган. Айрыкча техникалык жана инженердик билим берүү тармагына басым жасалган.

4. Эгемендүүлүк жылдарындагы билим берүү реформалары:

- СССРдин кулашы менен билим берүү системасы чоң өзгөрүүлөргө дуушар болду.

1990-жылдардан тарта билим берүүнү реформалоо, улуттук программаларды иштеп чыгуу жана чет өлкөлөр менен кызматташтыкты кеңейтүү башталган.

- Эл аралык билим берүү стандарттарына ылайык болууга багытталган реформалар ишке киргизилип, Болон процесси сыяктуу демилгелерди кабыл алуу менен университеттердин глобалдык рейтингдерде катышуусу күчөгөн.

5. Билим берүүдө заманбап доор:

- Азыркы тапта билим берүү системасында санариптештирүү жана инновациялык технологияларды колдонуу менен окутууну өнүктүрүү аракети күч алууда. Ошондой эле, онлайн билим берүү жана аралыктан окутуу программалары жайылууда.

Мындан сырткары, Кыргызстанда климаттын өзгөрүшүнө байланыштуу "жашыл билим берүү" темасына өзгөчө көңүл бурулуп келет. Мектептерде экологиялык сабактар киргизилип, мугалимдер менен окуучулар айлана-чөйрөнү коргоо боюнча активдүү иш алып барууда. Бул жаңы багыт өлкөнүн билим берүү тармагындагы негизги приоритеттеринин бири болуп калды.

Мааракеге арналган иш-чаралар билим берүүнүн келечектеги өнүгүүсүнө багытталган жана Кыргызстан мугалимдердин лидерлигин, билим берүүдөгү инновацияларды жана эл аралык тажрыйбаны колдонуп, келечек муунга сапаттуу билим берүүнү камсыздоону максат кылууда.

Бул иш-чаралар өлкөнүн билим берүү тарыхын белгилеп гана койбостон, алдыдагы реформалар жана жаңы багыттар боюнча да пландарды талкуулоого шарт түзмөкчү.

ЖАСАЛМА ИНТЕЛЛЕКТТИН КҮЧҮ

Жасалма интеллект (ЖИ) – бул адамдын акыл-эсин окшоштурган компьютердик системалар же программалардын бир топ технологиялары. Анын негизги максаты – машиналарга адам сыяктуу ойлонууга жана үйрөнүүгө жөндөм берүү. Жинин мааниси акыркы жылдары өтө чоңойду жана анын колдонулушу дээрлик бардык тармактарда кеңейип жатат. Жинин негизги аспектилери жана келечеги тууралуу кеңири маалыматмат издеп көрөлү.

ЖАСАЛМА ИНТЕЛЛЕКТТИН НЕГИЗГИ БӨЛҮКТӨРҮ

1. Машиналык үйрөнүү (Machine Learning):

Машиналык үйрөнүү Жинин өзөгүн түзөт. Бул ыкмада компьютерлер чоң көлөмдөгү маалыматтарды анализдеп, андан үйрөнөт жана ал маалыматка негизделип келечектеги чечимдерди кабыл алат.

2. Табигый тилди иштетүү (Natural Language Processing – NLP):

Табигый тилди иштетүү – Жинин тексттерди жана сүйлөмдөрдү түшүнүүгө, аларга жооп берүүгө мүмкүндүк берүүчү бөлүгү. Ал чатботтордо, автоматтык котормо системаларында жана үн жардамчыларында колдонулат. Мисалы, Google Translate же Siri сыяктуу жардамчылар табигый тилди иштетүү аркылуу иштейт.

3. Компьютердик көрүү (Computer Vision):

Компьютердик көрүү машиналарга сүрөттөрдү жана видеолорду талдоо аркылуу маалымат берүү мүмкүнчүлүгүн берет. Мисалы, автономдуу унаалар жолдогу адамдарды жана башка тоскоолдуктарды таанып, коопсуз айдоону камсыздайт алат.

4. Робототехника:

Жасалма интеллект роботтордун иш-аракеттерин башкарууда чоң роль ойнойт. ЖИ роботторго айлана-чөйрөгө ылайыкташып, тапшырмаларды натыйжалуу жана коопсуз аткарууга жардам берет. Мисалы, өнөр жай роботтору же медициналык операцияларды жасоочу роботтор ушул технологияны колдонот.

ЖАСАЛМА ИНТЕЛЛЕКТТИН КОЛДОНУЛУШУ

1. Ден соолук тармагында:

ЖИ медицинада чоң роль ойной баштады. Ал ооруларды аныктоодо жана алдын ала диагноз коюуда колдонулат. Мисалы, ЖИ менен иштелип чыккан системалар

рентген сүрөттөрүн, томографияларды жана башка медициналык сүрөттөрдү талдап, шишиктерди жана башка ооруларды таап чыгышы мүмкүн. Ошондой эле, ЖИ дары-дармектерди иштеп чыгуу процессин тездетүүдө, медициналык жазууларды талдоодо жана жеке дарылоо пландарын түзүүдө колдонулат.

2. Каржылык сектордо:

Каржы институттары Жини инвестицияларды башкарууда, насыяларды берүүдө жана каржы тобокелдерин баалоодо кеңири колдонушат. Мисалы, банктарда ЖИ системалары кардарлардын төлөө жөндөмдүүлүгүн анализдеп, насыя берүү боюнча чечимдерди кабыл алат. Ошондой эле, автоматтык соода системалары рынокту анализдеп, инвестициялоо боюнча чечимдерди кабыл алышат.

3. Билим берүү тармагында:

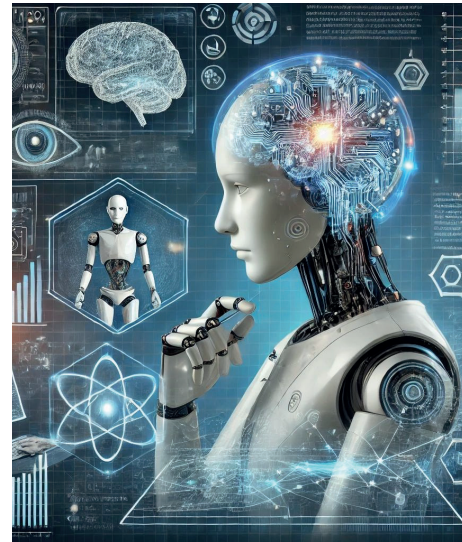
ЖИ билим берүү процессин жакшыртуу үчүн колдонулууда. Анын жардамы менен жеке окуу пландары түзүлүп, ар бир студенттин окуу ыкмаларына ылайыктап билим берүү ишке ашырылат. Ошондой эле, автоматташтырылган баалоо системалары окутуучуларга жардам берип, студенттердин ийгиликтерин тезирээк жана так баалоого мүмкүндүк берет.

4. Маркетинг жана жарнама:

ЖИ маркетингге жана жарнамалоодо персоналдаштырылган контентти түзүү үчүн колдонулат. Мисалы, Amazon же Netflix сыяктуу платформалар Жини колдонуп, кардарларга алардын муктаждыктарына ылайыкталган өнүмдөрдү жана фильмдерди сунушташат. ЖИ колдонуучу жүрүм-турумун талдап, кайсы өнүм же кызматтарды сунуштоо керектигин алдын ала айтып бере алат.

5. Автономдуу транспорт:

Жинин эң көрүнүктүү колдонулуштарынын бири – бул өз алдынча айдоочу унаалар. ЖИ ар кандай сенсорлордон алынган маалыматтарды анализдеп, айдоочунун ордуна чечим кабыл алат. Бул технология азырынча сыноо стадиясында,

бирок келечекте жол коопсуздугун жана натыйжалуулугун жакшыртаары күтүлүүдө.

ЖАСАЛМА ИНТЕЛЛЕКТТИН КЕЛЕЧЕГИ

Жинин келечеги чоң потенциалга ээ, бирок бир нече маанилүү көйгөйлөрдү да алып чыгат:

1. Этика жана көзөмөл:

ЖИ чечимдерди адамдарга таасир эткенде анын этикалык аспектилери талкууга алынат. Мисалы, автономдуу унаа кырсыкка кабылса, анын чечими канчалык адилеттүү болот? Же болбосо ЖИ адамдардын жеке маалыматтарын колдонгондо, алардын купуялуулугун кандайча коргойт?

2. Жумуш орунларындагы өзгөрүүлөр:

Жинин өсүшү менен кээ бир тармактардагы жумуштар автоматташтырылып, жумуш орундарын жоготуу коркунучу пайда болот. Ошондуктан адамдардын жаңы көндүмдөргө ээ болушу жана жумуш рыногунун өзгөрүшүнө даяр болуу зарыл.

3. Күчтүү ЖИ жана коопсуздук:

Жалпы жасалма интеллект (AGI) – бул толук өз алдынча ойлонуп, адам сыяктуу бардык тапшырмаларды аткара алган система. AGI технологиясы азырынча ишке ашкан эмес, бирок келечекте анын адамзатка кандай таасир этери тууралуу көп талкуулар бар. Жинин мындай күчтүү формасы коопсуздукту сактоо боюнча чон маселелерди жаратышы мүмкүн.

ЖЫЙЫНТЫК

Жасалма интеллект – бул дүйнөнү өзгөртүп жаткан жана келечекте дагы терең таасир эте турган күчтүү технология. Анын ар тараптуу колдонулушу ден соолуктан тартып өндүрүшкө чейин болгон тармактарды оптималдаштырып, жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачууда. Бирок ошол эле учурда анын этикасы, коопсуздук жана жумуш рыногуна тийгизген таасири сыяктуу көйгөйлөр да көңүл бурууну талап кылат.

Майрам Шарип кызы

Дүйнөлүк WorldSkills чемпионатында Индустриалдык-педагогикалык колледжинин студенти Наргиза Жолдошбай кызы атайын медалга ээ болду.

Чемпионат 11-14-сентябрда Франциянын Лион шаарында өттү. Анда 70 өлкөдөн тандалып алынган катышуучулар 62 кесиптин түрү боюнча мелдешкен. Наргиза Жолдошбай кызы 20-орунду камсыздаган.

Ал “Мода технологиясы” адистиги боюнча Кыргызстандын атынан алгачкы жолу барган катышуучу болуп калды.

WorldSkills International – эл аралык коммерциялык эмес ассоциация. Уюм ар жылы жумушчу кесиптерди жайылтуу, кесиптик даярдоонун жана квалификациянын статусун жана стандарттарын жогорулатуу максатында эл аралык мелдештерди өткөрүп келет.

Наргиза Жолдошбай кызы - колледжин алдыңкы студенттеринин бири. Ал 2022-2023-окуу жылынын жыйынтыгында академиялык жетишүүсү боюнча ОшМУнун ТОП-20 студентинин катарына кирип, сертификат менен сыйланган. Буга чейин Бишкек шаарында өткөн чемпионаттын республикалык улуттук турунда “Мода технологиясы” боюнча биринчи орунду ээлеген.

ОШМУНУН СТУДЕНТИ WORLDSKILLS ДҮЙНӨЛҮК ЧЕМПИОНАТЫНА КАТЫШТЫ

КЫЯЛДАР МИНДЕГЕН АРАКЕТТЕРДЕН ТУРАТ

Салам, студент досум! Менин атым Нуржанат. МФТИТтин 4-курсунун студентимин. Мен сага кыялымдын кантип ишке ашып, баарына белгилүү болгон, маданияттын өлкөсү – Германияга барган сапарым тууралуу баяндаймын.

Кыргызстанда акыркы жылдары студенттер арасында чет өлкөгө чыгып иштеп келүү, айрыкча Германия, Түркияга барып иштөө трендге айланды. Иштеп гана тим болбостон, саякаттап, капчык толтуруп келишүүдө. Бул жылы, тагыраагы 2024-жылы жайкы каникулда мага да Германияга баруу насип кылыштыр. Алгач толкундануу сезимине ээ болуп, бирде коркуу сезими болсо, бирде ичте кубануу болуп жатты. Баарына белгилүү болгондой мендагы жеке менчик окуу жайлардан алгач немис тилин үйрөндүм. Башында бир аз кыйналып, түшүнбөй жаттым. Бирок тил билүүнүн канчалык зарыл экендигин түшүнгөнүмдө катуу тартип менен окуй баштадым. Чет жакка чыгуу азыр катуу мыйзамдаштырылып калганына бир жагынан сүйүндүм. Документ иштери жана тил үйрөнүү менен жалпы 6 ай алек болдум.

Жолго чыктым. Учак менен Стамбул шаарына конуп, эң кызыгы, 35 минутанын ичинде Гамбург шаарына учуучу рейске жетишкеним болду. Өмүрүмдө биринчи жолу учакта, аэропортто болгонум үчүн бардыгын кызыга карап жаттым. Стамбулга чейин досторум менен чогуу барып андан ары жалгыз учтум. Сүрөттөрдөн гана көргөн шаарда аэропорттон ары жалгыз үйдү көздөй жол тарттым. Германия мени биринчи эле таң калтырганы бул – бардык жерде интернеттин (Wi-Fi) болгону болду. Мындайча айтканда жолдо калтырбады. Ошол жерде поездден поездге жетишүү бул адамдын тың экендигин дагы көрсөтөт экен. Мени вокзалдан немис мененджер тосуп алып үйгө чейин жеткирди. Ушунчалык позитивдүү болгонунан кантип

аралашып сүйлөп бара жатканымды сезбей дагы калдым. Ошентип үйгө да жеттим. Баары мен ойлогондон да жакшы болду.

Учурда Германия экономикалык өсүүсү вертикалдык абалда өнүгүп, жумушсуздукту эң төмөн чегине түшүрдү. Бүгүнкү күндө өлкөнү эмгек мигранттарысыз элестетүүгө болбойт. Кошумча жумуш күчү ар бир тармакта күн тартибинде

караганда кооздугуна суктанып бүтпөй жумасына 2-3 жолу барууну адат кылып алганмын.

Немис элинин убакытка абдан так экенин айтып өтпөсөм болбойт. Ал тургай поездде баратып, чай ичип жатышып да китеп, гезит окуп олтургандарын көрүп, маданияты гана эмес экономикасынын дагы эмне себептен жогору экендиги белгилүү болду. Бир да жолу катуу кыйкырып же болбосо жанжал салып урушкандарын көрбөдүм. Баары күлүп, биринчи кечирим суроого шашышат экен. Мага эң жакканы саат кеч 20:00дөн кийин көчөдөн эч кимди көрбөйсүң. Баары эс алып, айлана тынчтыкта болот. Ал эми шаардын тазалыгын айта турган болсом абдан кызык окуя болгон. Алар бизге окшоп таштандыларды аралаштырып салышпайт экен. Ар бирин ар башка урнага салышат экен. А биз болсо баарын бириктирип салып коюп 20 евро штраф алганбыз. Абасы салкын болуп, бат-баттан жамгыр жаап турат, көчөлөрдүн чаң болгонун көрбөйсүң.

Мына ошентип жашоомдогу эң кызыктуу жайкы эс алуу болду. Жалпысынан Германияда 82 күн болуп, 2000-3000 евро таап, кайрадан мекениме кайттым. Чет жерде жүрүп, өз алдымча болууга, өз багытымды, өз конушумду табууга үйрөндүм. Муну менен бирге жер көрүп саякаттоо, достошуу, акча табуу, мекенди сагынуу, ата-эненин кадырын билүү жана эң негизгиси өзүмдүн сабырымды, күчүмдү жана дареметимди биле алдым.

Германия – зор турмуштун тизгин керген тулпарына мингизбесе да, ошол кайсы буту менен үзөңгүнү тебишим керек экенин түшүндүрүп, бул узак сапарда кыйла көзүмдү ачып койду. Муну менен айтайын дегеним, жөн гана кыялданып коюу жетишсиз, ага миңдеген аракеттин артында жетербиз. Ошондуктан алдын кыялдан, максат кой, андан соң токтобостон кыйынчылыкка карабай аракет кыла бер. Бир күнү ийгилик алдыңа кантип келип калганын байкабай каласың. Болгону, токтобо!

Малика Токтосунова

биринчи орунга чыкты. Фирмалар, жеке бизнестер чет элдик жумушчуларды тартуунун приоритет катары карашат. Жумуш орундарынын бир бөлүгүн жаштар, окуу жайлардын студенттери толуктайт.

Жумуш күндөрүм Германиянын Росток деген шаарында май куйчу станцияда (заправка) башталды. Күнүнө 8 сааттан иштеп жаттым. Коллегаларабыз бизге бардыгын көрсөтүп, тажабастан үйрөтүп жатышты, а мен болсо немис тилин жакшы үйрөнгөндүгүм үчүн кассада кардарларды тейлеп иштедим. Жумушка чейин велосипед менен 40-45 минут жол жүрүп ден соолугум дагы чыңдалды. Акырында дем алыш күндөрү саякатка да чыга баштадым. Бир нече шаарларды көрүп жетиштим. Эң эсимде калганы Балтика деңизине барганым. Бир

КАЛЕМГЕР

Ар бир адамда табиятынан берилген талант болот эмеспи. Ал талантты өркүндөтүп кетиш өз колубузда. Биздин студенттер да кайсыл тармак болбосун өзүн-өзү өнүктүрүүнүн үстүндө жан үрөп иштеп жатышат. Алардын арасында ыр жазган досторубуз да бар. Мына ушул досторубузду коомчулукка тааныштыруу максатында “Калемгер” аттуу рубрикабызды сунуштайбыз. Анда эмесе жаш досубуздун дүйнөсүнө сүңгүйлү.

Айганыш Чулпан кызы

Айганыш 2005-жылдын 13-январында Жалал-Абад облусуна караштуу Аксы районунун Ак-Суу айылында туулган. Үй-бүлөнүн кенжеси. Аталган айылдагы А.Осмонбеков атындагы орто мектебин ийгиликтүү аяктаган. Учурда ОшМУнун Педагогика, искусство жана журналистика институтунда журналистика жаатында 1-курста билим алууда.

Сулайман -Тоо

Көркүнө көптөр суктанып,
 Көйкөлүп турдуң суйкайып.
 Жүркөмү болдуң элимдин,
 Көкөлөп бийик нурданып.

Сулайман-Тоо аталып,
 Сураган көптүр кат алып.
 Саймасы сенсиң Ошумдун,
 Сакталып калдың журт салып.

Жайкалган жашыл килемдей,
 Жайылган конуш шибердей.
 Жүрөгүм соксо өзүң деп,
 Желбиреп кетем энемдей.

Таштарың көрктүү эл ашык,
 Таналбай келет такташып.
 Таш бышкан булак сууларың,
 Тамшанып ичет талашып.

Сагынам туулган жер сени

Ширелген узун чөптөр элес тартып,
 Түшүмдө өз жонума отун артып.
 Апакем ысык нанын жаңы үзүп,
 Тургансыйт бир токочун мага катып.

Шамалың секин сылап саамайымды,
 Байлапсың кооздугуңа таалайымды.
 Абандан жарым ууртам тартуулачы,
 Дем алып көтөрөйүн маанайымды.

Бир күнү барам сага, ыйык жерим,
 Ак-Суум, алтын бешик менин элим.
 Алсырап алдан тайып турган чагым,
 Түгөлсүз бир мендеги мекен кеним.

Конуш

Боз үйдүн түндүгүнөн чагылышып,
 Нурулу таң бет жүзүмө тартылышат.
 Тура гой кызым деген энекеме,
 Жайлоонун салкын жели чабылышат.

Көк шибер, сансыз гүлдөр жерде жайнап,
 Казанда малдын эти шашпай кайнап.
 Бээни саап, кулун байлап, кымыз бышып,
 Апакем ат үстүнөн дүрбү карап.

Апакем дасторконун түрлөгөндөй,
 Чоң жайыт, жылкы, малга бүтпөгөндөй.
 Уялам көздү албай карагандан,
 Кооздугу мени дайым күчтөгөндөй.

Замандын залкарлары

Дүйнө эли кызыкканын койбогон,
 Улуу баян окусаң да тойбогон.
 Биздин уруу ушул жолдон уланган,
 Багам Манас жазбай өтсөм болбогон.

Өмүрүмдө өчпөгөн бир жылдыз бар,
 Өрнөгүмдө күчөгөн бир кыргыз бар.
 Бүткүл дүйнө уратпаган улуу күч,
 Сыймык туткан улутумда Чыңгыз бар.

Төлөгөн бар Алыкул да башкасы,
 Мидин, Райкан адабият тактасы.

Жоомарт менен Кубанычбек дайыма,
 Кыргызымдын жууса кетпес кашкасы.

Эки окшош Касымалы кай жылда,
 Талант күчү окшобогон жай мында.
 Үчүнчүсү Аалы өткөн өмүрдөн,
 Өкүнсөң да келбейт эми Байдылда.

Осмоналы, Белек турат эсимде,
 Түгөлбай да күлүмсүрөйт четинде.
 Мукай сындуу адамдарды тааныгам,
 Беш жаштагы кичинекей кезимде.

Жан дүйнөнүн сырын келген билгиси,
 Бир акында жашайт экен миң киши.
 Акын деген ай ааламдын жарчысы,
 Акын деген адамдыктын чыңысы...

АЗЫР ЭМНЕЛЕР АКТУАЛДУУ?

Өзүнүн өзгөчө салкын бирок жылуу атмосферасы, суук бирок жагымдуу аба ырайы менен жанга сулуулук тартуулаган күз мезгилин жактырбаган адам болбосо керек. Бул мезгил башталбай жатып анын атын угаарыбыз менен кандайдыр бир бөлөк сезимдер жан дүйнөбүздө бийлеп баштайт. Же көп сейилдеп, же тескерисинче үйдөн чыкпай кино коюп алып күнүбүздү өткөргүбүз келет. Деги эле күз мезгилинде дагы эмне актуалдуу, эмнелерди жасасак болот? Дал ушул боюнча 5 кеңеш тартуулайбыз:

1. КОФЕ ЖАНА КРУАССАН

Ооба, баарыбыз билгендей эле дал ушул эки нерсе күздүн эң актуалдуу символдору. Негизинен сырткы кийимдерде да дайым ичилгени менен күз мезгилинде өзгөчө таасир калтырат. Кофенин эң популярдуу сорту Улуу Британияда Латте болуп эсептелет. Мекени Эфиопия болгону менен Улуу Британиялыктардын 80 пайыздан ашыгы сүйүктүү кофе ичимдигине заказ берүү үчүн жумасына жок дегенде бир жолу кофе дүкөнгө барышат жана 17 пайызга жакыны күн сайын кофе дүкөнгө барса, анын ичинен 16 пайызынын үйүндө кофе кайнаткычы бар.

Ал эми круассандардын тарыхы эң алгач

Австрияда 17-кылымда башталган. Ал кезде бул алтын күрөң түстөгү багельдер өзгөчө жарым ай формасында болуп, "кипферл" деп аталган. Бул кондитердик продуктунун заманбап аталышы «croissant» түшүнүгү француз тилинен "жарым ай" деп которулганы үчүн Франция таттууларынын сап башынан орун алган. Дагы бир белгилей кетчү даам - бул ашкабак. Күздүн символдорунун бири десек болот.

Бул айкалышкан даамдарды сиз да татып көрүңүз, балким сиздин да жүрөгүңүздөн орун алат.

2. СЫРТКЫ КИЙИМДЕР

Беретка, кол кап, пальто жана моюн орогуч сыяктуу өзүнө бир канча деталдарды камтыган сырткы кийимдер күздүн жагымдуу сүрөттөлүшүн дагы да толуктайт. Өзгөчө айымдар үчүн эң актуалдуу тема десек да болот. Күзгү гардероб үчүн дал ушул Пальто, свитер (кызыл, күрөң, жашыл ж.б. түстөгү)

баш кийимдерден болсо шляпа же беретка, бут кийим жана образыңызды стилдүүрөөк кылуу үчүн моюн орогучтардан алсаңыз болот. Дал ушул образ менен алтын түскө боёлгон бакта фотосессия кылуу бул күздүн сулуулугун сактап калууга эң сонун идея болуп берет.

3. КЕҢСЕ БУЮМДАРЫ

1-сентябрь көп өлкөлөрдө билим күнү болгондуктан бул нерсе баарыбызга жагара анык. Жөнөкөй калемден тартып, китеп, блокнот, сүрөт альбомдору, чөнтөк дептерлер жана башка кеңсе буюмдарынан эч бир студент же окуучу ал тургай улуу адам да баш

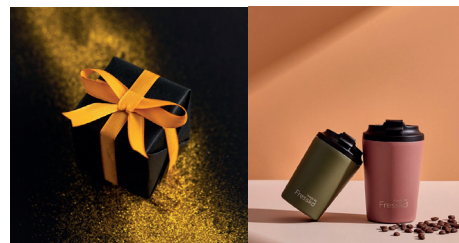
тарта албайт, себеби ал сөзсүз бир күнү кереги тиет эмеспи. Жаңы калем же жаңы дептер сизге жаңы максат тилектерди коюп, жаңы жашоо образын баштоого жардам берет. Өзгөчө күз мезгилинде бул нерселер эң көп сатып алынат жана сатыкка чыгат.

4. БЕЛЕКТЕР ЖАНА ТЕРМОКРУЖКАЛАР

Адам жылуулукту сезүү үчүн үч гана нерсе керектелет. Биринчиси - жылуу кийим, экинчиси - жылуу тамак жана албетте жакын адамыңыздын жаныңызда болуусу менен ал тартуу кылган белектер. Кофени дайым ысык ичүү үчүн термос же термокружкалар сизге чоң жардам берет жана бул буюмдар

сиздин кийип турган образыңызга деталь болуп бериши да мүмкүн. Ал эми белектер эч качан эскирбей турган актуалдуу нерсе десек жаңылышпайбыз. Ошондуктан модадан калбайм десеңиз, белек берип турууну унутпаңыз!

5. КЫРГЫЗЫМДЫН ТОУ

Токчулук жана молчулук учурдан пайдаланып, элге кенен той берип, бата алуу, менимче, кыргызда гана болсо керек. Ар бир кыргыз үчүн күздүн мына ушундай жакшы, берекелүү жагы бар жана бул эң сонун көрүнүштөрдүн бири. Ата-энелердин

"Күздө той берем" ал эми жаш уландардын "Күздө үйлөнөм" деген максаттары ишке ашып, бактылуу болууларына тилектешпиз. Күз мына ушундай аруу тилектердин аткарылышына себеп болсун! Актуалдуулугубузду жоготпойлу.

Айзирек Гадаева

СТУДЕНТТЕР ҮНҮ: УНИВЕРСИТЕТКЕ БОЛГОН ҮМҮТТӨР ЖАНА ТАЛАПТАР

Ар бир абитуриент өзүнүн кичи уясы болгон мектептен учаар замат, жогорку окуу жайга, башкача айтканда, жаңы, кенен уяга кадам таштайт. Үмүт жана максаты менен келет. Келечекке койгон пландарынын ишке ашуусу үчүн жогорку окуу жайдан көп нерселерди күтөт жана өзүнүн ордун табуусу үчүн өз тандоосуна ишеним артат. ОшМУга келген ар бир студент дал ушундай ишеним менен келет. Аларды өз кучагына алууга биздин окуу жай дайым даяр.

А бул жолку жаңы студенттерибиз ОшМУнун кенен кулачынан эмнелерди күтөт? Эмнелерди үмүт кылат деп ойлойсуз? Анда чогуу билели.

Шадияна Аскарова:

“Мектепте окуп жүргөн учурда дал ушул күндөрдү кыялданганмын”

Мен, Шадияна Аскарова, Педагогика, искусство жана журналистика институтунда 1-курста окуп жатам. Мага ОшМУ терең билим гана бербестен, менин келечегиме өбөлгө түзүп бере алат деген үмүттөмүн. Кээ бирөөлөр бул жерде окууну кыялданып жүрүшөт, а мага болсо булардын баары насип кылды. Мектепте окуп жүргөн убакта дал ушул күндөрдү кыялданганмын, кыялдар орундалат деген сөз чын тура. Акырындан жетишип келе жатам. Өзүм каалаган окуу жайга, көңүлүм көксөгөн адистикке тапшыра алдым. Булардын баары мен үчүн кыял болчу. Канчалык каршылыктар болсо да мен өз оюман кайтпай журналистика багытын тандадым. Мүмкүн,

алдыда көптөгөн сыноолор күтүп тургандыр. Баарын жеңип өтүп, максаттарыма жетишүүгө колумдан келишинче аракет жасайм. Улутум башка болгонуна карабастан кыргыз тилин так, даана сүйлөй алам.

Мындан да жакшы болушу үчүн өзүмдүн үстүмөн иштеп келе жатам. Буюрса ОшМУдан үйрөнгөн нерселеримдин жыйынтыгын көрсөтүүгө аракет кылам. ОшМУдан кыялдарымдын ишке ашуусун жана сырдуу саякаттарды күтөмүн.

Байэл Гадаев:

“Алган дипломум өз пайдасын берсе деймин”

Мен, Байэл Гадаев, Ош мамлекеттик университетинин Эл аралык билим берүү программалар колледжинде 1-курста окуп жатам. Мен ОшМУга жаңы жана оригиналдуу билим алуу

үчүн тапшырдым, өзүм да буга чейин корей тилин 2 жылдан бери окуп келем. Тил үйрөнүп, чет өлкөнү кыдырып, аны менен бирге татыктуу жумушта иштегим келет. Дал ушул нерселерге жетүү үчүн, ОшМУ мага тажрыйба, мыкты чөйрө жана билим бере алат деп ишенем. Ата-энемдин сыймыгы үчүн алган дипломум жакшы баалар менен колуума тийип, өз пайдасын берсе деймин.

Сайкал Абдыраимова:

“ОшМУда окуш мен үчүн өзүнчө бакыт”

Мен, Сайкал Абдыраимова, Медициналык колледжде 1-курста окуп жатам. ОшМУ да окуш мен үчүн өзүнчө бакыт. Ал менин максатыма карап, мен жактырган кесипке карап талпынтып окутуу жатат. Мугалимдер жакшы, жүрөгүнө мээрим толуп

турат. Биздин окуу жайда бир эле Кыргызстан менен чектелбестен жаштар үчүн шарт түзүп, чет мамлекетке чыгып окуп, иштесең да болот. Эң башкысы менин максатым көздөй алып баратат...

Тимурлан Абдилакимов:

“Өнүккөн өлкөлөргө барып, чоң компанияларда иштегим келет”

Мен, Тимурлан Абдилакимов, Математика, физика, техника жана информациялык технологиялар институтунун 1-курсунун студентимин. Мен күчтүү программист болуп, Америка, Германия сыяктуу

өнүккөн өлкөлөргө барып, чоң компанияларда иштегим келет. ОшМУну тандоодо адашпадым деп үмүттөнөм. Мугалимдер жакшы жана түшүнүктүү сабак өтүшөт. Мындан ары да жоопкерчилик менен мамиле кылып, сабактар үзгүлтүккө учурабаса деймин. Окууну эң жакшы баалар менен бүтүргүм келет. Ал үчүн талбай аракет кыла берем. ОшМУда болгон шарттын баарын түзүп бериши керек.

Тологонов Адылбек

Мааниси терең 6 икая

1. Күндөрдүн бир күнүндө айылдагылар чогулуп, Жараткандан жамгыр тилеп көрүүнү чечишет. Айылдын баары чогулат, бирок алардын бирөө гана кол чатыр менен келет. Бул - ишеним.

2. Бөбөктөрдү көтөрүп, абага ыргытканыңызда кыткылыктап күлүшөт, анткени алар сиздин аларды кармай турганыңызды билишет.

Бул - ишеним.

3. Ар бир түнү эртең менен ойгоноорубузга кепилдик жок уктап калабыз, бирок ойгонуу үчүн ойготкуч орнотобуз.

Бул - үмүт

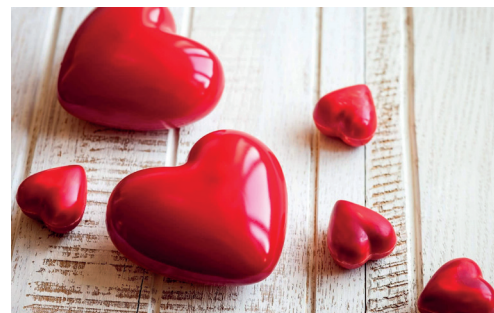
4. Келечек тууралуу эч кандай оюбуз жок кезде, эртеңкиге план түзөбүз.

Бул - ишеним.

5. Дүйнөнүн багытын эч жакшы көрбөйбүз, ошентсе да баш кошуп, балалуу болобуз. Бул - сүйүү.

6. 80 жаштагы киши "80 жашта эмесмин, 64 жылдык стажы бар 16 жаштагы жигитмин" деп өзүн тааныштырат. Бул - позиция

АЙЛАРДЫН КЫРГЫЗЧА АТАЛЫШЫ ЖАНА ЧЕЧМЕЛЕНИШИ

Кыргыз элинин ай санагы өзүнө көчмөндөрдүн жашоо образын, философиясын камтыган.

Табиятка аяр мамиле кылган көчмөндөр куут учурун, төлдөгөн маалын жакшы билгендиктен ай аталыштарынын айрымдарын жапайы жаныбарлар менен байланыштырган. Анткени мергенчилер бооздорун, эмизгендерин аткан эмес. Калган айлардын аталышы коомдук алакага тиешелүү деп чечмелеп келишет илимпоздор.

ЖАЛГАН КУРАН — МАРТ

Куран деп кыргыздар эликтин текесин айтышкан. Курандар негизинен адырларды байырлайт. Бул күн жылып, бирок тоодо кар толугу менен кете элек учур болот. Ала шалбыртта элик көзгө көрүнүп-көрүнбөйт, мергенчи чын эле куранбы же ургаачысыбы деп толук ишене албай тургандыктан айды "жалган куран" деп атаган. Анткени жаздын алгачкы айында эликтин ургаачысы (телки) бооз болгондуктан аңчылар негизинен эркегин издешкен. Мергенчилер аларды мүйүзүнөн айырмалаган.

ЧЫН КУРАН — АПРЕЛЬ

Ошол маалда курандын мүйүзү өсүп так көрүнгөнүнөн айдын аты "чын куран" делген. Бул айда жаздоодогу кар толугу менен ээрип, чөп эрте чыккан тоо этектерине мал жайылат. Күн жылып, жерге көк чыгып, бак-дарактар бүрдөп, көтөрүм болгондор башын жерден албай оттоп, бооз бодо мал, кой-эчки, жылкылар жакшы тоюнуу, төлдөп сүтү көбөйүп калат. Чын куранда эликтер да төлдөйт. Ушул эки айда малчылар жаздын эрте же кеч келишине карап өйдөлөп отурган. Себеби бир жыл экинчи жылга окшошпой калышы мүмкүн болгон.

БУГУ — МАЙ

Бугулар негизинен токой-шалбаа алкактарын байырлайт. Алар ийне жалбырактуулар менен тамактангандыктан карагайлуу

токойду аралап жашайт. Бугу айында абанын температурасы бир топ эле жылып, көчмөн эл бугулар мекендеген алкакка чейин көчүп жетишкен. Ал карагайлуу токойлор деңиз деңгээлинен 1800-3000 метр бийиктикте да болот. Экологдор бул айда бугу төлдөй турганын айтышат.

КУЛЖА — ИЮНЬ

Бул айда көчүп-конгон эл мал-жаны менен деңиз деңгээлинен 3000-3600 метр бийиктиктеги шалбаалуу талааларга жетчү. Ал аймакты кулжалар (аркардын эркеги — ред.) байырлайт. Азыр да малы көп кыргызстандыктар кулжа айында Сырт өрөөнүнө бир нече айга барып келүүгө аракет кылат. Бул маалда тоодон суу кенен түшүп, кокту-колоттордо гүлдөрдүн жыты буркурап калат. Баса, июнь айында жазгы козулар да сойгонго жарап, кошуналар шерине башташчу.

ТЕКЕ — ИЮЛЬ

Текелер деңиз деңгээлинен 3500-3700 метр бийиктиктеги Тянь-Шань тоолуу аймактарын байырлайт. Бул айда малчылар текелер жүргөн төрлөргө чейин көчүп-конуп жеткен. Жайдын саратаны да ушул убакка туш келет. Тоолордо мал чөптүн гүлүн оттоп ар кандай дарттардан алыс болгон.

БАШ ООНА — АВГУСТ

Кыргыздар "оона" деп жейрендин эркегин айтып келишкен. Эчки-теке байырлаган аймактарда кыроо пайда болуп сууктап, мал-жандыкты бийик тоолуу аймакта кайтаруу кыйындап калат. Мындан улам алыскы жайыттагылар орто бийиктиктеги жайыттарга, жейрендер байырлаган түздүктөргө акырындык менен түшө баштайт. Бул учурда малчылар айдоо жерлерден алыс, мал өтчү кокту-колотко боз үйлөрүн тигип малын төмөндөтүп карайт. Айрым булактарда эгин талааларына малды өткөрбөө үчүн жергиликтүүлөр "күз ордолорду" (бир нече үйдөн куралган короолор — ред.) уюштуруп төрт түлүгүн тосуп жайышкан. Эл да бул убакта бири-бирине жакындап, бири-бирине баш багып, кабар алып турушкан. Августта, куут маалында, жейрендин эркеги да бир орунда турбай башы оогон жакка кетип талаалап калган.

АЯК ООНА — СЕНТЯБРЬ

Аяк оона айында эл жайлоодон этекке түшөт. Ал айдын ичинде көчүп-конгондор мал-мүлкүн, үй оокатын, чака-чайнегин түгөлдөп адамдын буту-бутуна тийбей турган учур болот. Себеби бул учурда карапайым эл жыйым-терим менен алышып, кыштын камы менен санаа тартып калат. Баса, бул айда жейрендер топтошуп куут учуру башталат. Эске сала кетсек, мурун жейрендер кыргыз жеринде кеңири байырлап, малдын көбөйүшү менен союз маалында жоголуп кеткен.

Кыргыздар ошондой эле бул айда учкан желени "мыйзам гүл" дешкен. Жаратылыштын бул кубулушун байкаган жергиликтүүлөр мыйзам боюнча салык төлөчү убак жакындап калыптыр деп түшүнүшүп даярданган.

ТОГУЗДУН АЙЫ — ОКТЯБРЬ

Бул айдын аталышы көбүнчө элдин жашоо-турмушуна, коомдук саясий-социалдык алакасына байланыштуу. Эл ошол убакта туруктуу отурукташып, мал-мүлкүн толуктап салык төлөгөнгө даярданган. Көчмөн эл этекке түшүп, салыкчылар элдин малын санап, алардын канча салык төлөй турганын аныкташкан. Ал кезде кыргыздар салыкты тогуздап төлөгөн. Ошондон улам бул айды кыргыздар "тогуздун айы" дешкен жана мамлекетке бере турган тогуздун экөөсүн тапшырган. Ошондой эле айрым илимпоздор тоодон мал-мүлкү менен түгөл түшкөндөр куда күтүп калыңды тогуздап бергендиктен "тогуздун айы" деп аталган деп божомолдошот. Бул айда кыргыздар малын чөбү кечирээк жетилген тоонун тескей бетине, арпа, буудай же таруу орулган аңыздарга жайышкан.

ЖЕТИНИН АЙЫ — НОЯБРЬ

Ал кезде салыкчылар алына турчу салыкты толук алчу эмес. Анткени эгер бийлик өкүлдөрү баарын чогултуп алса, аларды багып, тоют даярдап кошумча чыгымга учурамак. Ошондуктан кийинки айда калган жетинин экөөсүн берген. Жетинин айында суу тартылып, булактар азыктанып, суунун деңгээли жалган куранга чейин төмөндөйт. Кар катмары туруктуу болуп, суулардын агымы бир жылдык агымдын беш пайызына жетпейт.

БЕШТИН АЙЫ — ДЕКАБРЬ

Кийинки айда калган жетөөнөн экөө кемиген. Бештин айында суук катуулап, күнүмдүк чарбалык иштер оорлоп калат. Бул айдын 21инде жылдын эң узак түнү, эң кыска күнү болот. Абанын температурасы нөлдөн төмөн болуп, бир айда беш-он сутка кар түшөт. Бул маалда жайытты жакшы колдонгон малчылар далдоо кыштоолорго келип буга чейин мал жайылбаган, чөбү толук сакталган жерлерден орун-очок алышкан. Аталган айдын акыркы он күнүндө 41 күнгө созулган кышкы чилде түшүп, февраль айына чейин созулат.

ҮЧТҮН АЙЫ — ЯНВАРЬ

Калган беш баштын экөөсү берилип, үчөө калат. Ушул айда чилде түшүп, тургундардын күнүмдүк тиричилиги кыйындап калат. Өрөөндөрдө төрт-жети, айрым жерлерде абанын температурасы 40 градуска чейин төмөндөп кетет. Бул айда кар да калыңдайт. Ай ичинде беш-он күн кар жаашы мүмкүн. Кыргызстандын аянтынын үчтөн эки бөлүгүнө 10-15, айрым жерлерде 50-75 миллиметрге чейин кар түшүп, кыш кычырап калат. Кыргыздар кыштын суугун күчүнө карап аяздарга бөлгөн. Өтө суук "темир аяз" январда, андан жылуураак "мүйүз аяз" февралда, андан да жылуу "кийиз аяз" февралдын аягы, марттын башына чейин барган.

БИРДИН АЙЫ — ФЕВРАЛЬ

Дагы экөө салыкчыларга берилип, тогуздун бир бөлүгү калган ай. Элдин аңчылык кылышына шарт болбойт, колдогу малды жакшы карап кыштан аман-эсен чыгуунун жолун издеп калышат. Бирдин айында кардын көлөмү максималдуу чекке жетет. Айрым жерлерде 1,5 метрге чейин чукулдайт. Кар көчкү түшүү коркунучу жогорулайт. Айдын соңунда күн жылып, акырындык менен кар кетип, соңунда жаздын илеби сезиле баштайт.

Кыргыздар ай жаңырган учурду ай арасы деп коюшкан. Ал күндөрү сөзсүз аба ырайы бузулуп, бийик ашуу тоолордо кар жаайт дешкен. Ал эми Ай менен Үркөр топ жылдызынын тогошкон күндөрү (экөөнүн маңдай-тескей болуп калышы — ред) көчүп-конуу, жайыт которуу, жол жүрүү токтотулуп, тогоолдун өтүшүн күтүшкөн.

Эскертүү: айрым окумуштуулар айларды ай тогошуусу, Үркөрдүн чыгышы сыяктуу астрономиялык кубулуштарга байланыштырып да чечмелешет.

БИЛБЕСЕК БОЛБОС

ТЕЗИС

Тезис - лекция, доклад, сочинения, билдирүү жана башкалардагы негизги ойду, мазмунун кыскача (1-2 сүйлөм менен) берген жобо, жазуу.

Түзүлүшү: Планга салыштырмалуу бип аз кең, тексти болсо түшүнүктүү, кыскача, мазмундуу болот.

Тезисте теманын максаты, милдети, түзүлүшү, натыйжа ж.б.у.с. кыскача берилет. Кээ бир фактылар, аттар, цифралар, далилдөөчү маалыматтар менен коштолот.

ДОКЛАД

Доклад - мектеп, университет, конференция, симпозиумдарда кеңири пайдаланылат.

Алгач тема терең, ар тараптуу үйрөнүлөт. Максаты: ой сөздүн багыты, планы болот. Доклад угуучулар окуусу үчүн эмес, автордун (доклад жазган адамдын) өз оозунан угуу үчүн жазылат. Ошол үчүн доклад аудиторияга, угуучуларга түз кайрылып, жандуу, оозеки кепке, (речке) жакын, ырааттуу, кызыктуу болуусу керек.

РЕФЕРАТ

Реферат - берилген бир тема боюнча жазылган кыскача илимий эмгек. Реферат - окуучу, студенттерде илимий стилди калыптандырууда чоң роль ойнойт. Ал илимий маалыматтарга негизделгени, так жана анык тил менен жазылышы менен айырмаланат. Жазган адам өз оюн, пикирин далилдөө үчүн түрдүү китеп, адабият, гезит, монография жана башкалардан цитата келтирсе, пайдаланылган булактын аты, жылы, бети көрсөтүлөт.

Башка бирөөнүн ой-пикири, сөзү колдонулса да анын аты-жөнү жазылуусу керек.

Реферат жазуу планы:

1. Киришүү
2. Негизги бөлүк
3. Жыйынтык, корутунду бөлүгү

КУРСТУК ИШ

Курстук иш - студенттер үчүн өз алдынча билим алуу, иликтөө жана ошолордун негизинде илимий стиль менен жазылган эмгек.

Аны жазууда:

1. Теманы тандоо
2. Максатты аныктоо,
3. План түзүү,
4. Адабияттарды чогултуу жана тандоо,
5. Интернет маалыматтарын үйрөнүү,
6. Башка курстук иштер менен таанышуу,
7. Илимий жетекчиден консультация алуу,
8. Жазуунун стиль методдорун өздөштүрүү

Жана башка ушул сыяктууларды билүү керектелет. Курстук иштин аягында пайдаланылган адабияттар, аты, автору, чыккан жылы, шаары, бети ж.б. тизмектешип берилет.

ДИПЛОМДУК ИШ

Дипломдук иш - студенттердин окуу жайды бүтүрүү алдындагы жыйынтыктоочу чакан, илимий иш болуп эсептелет.

Мында алгач илимий жетекчини тандап алуу маанилүү. Дагы бир жакшы жолу теманы 2-3 жыл илгери алып, ал боюнча реферат, курстук иш, илимий доклад, макала жазып иликтеп жүрүп, анан ошолорду тереңдетип, дипломдук иш жазса сонун болот.

Структурасы:

- Мазмуну
  - Киришүү
  - Негизги бөлүм (3-5 баптан турушу мүмкүн)
  - Корутунду
  - Библиография
  - Тиркемелер
- Дипломдук иштин орточо көлөмү 60-80-90 бетке чейин болсо жетиштүү деп эсептелет. Аны жыйынтыктоодо сунуштар берилсе жакшы болот.

РЕЦЕНЗИЯ

Рецензия - (Латын тилинен карап чыгуу, үйрөнүү) - илимий, көркөм ж.б. чыгармаларды сынчыл баалоо. Кээде рецензия - пикирдин синоними катары айтылат. Бирок андан айырмаланып, илимий ишке же чыгармага деталдык анализ берилет. Мында жеке мамилени билдирүү зарыл эмес, ал эми пикирде бул нерсе эң маанилүү.

ПРОЕКТ

Проект - Алдыга коюлган максат, милдеттерди ишке ашырууга жарамдуу модель, мүнөз, касиеттеринин, бүткөрүлүүчү иштердин жалпыланган, болжолдуу эсептелген бүтүндүгү.

Бүткөрүлүүчү иштердин проектилөөнүн, аткарууну пландаштырган чийме, таблица диаграммалар менен тастыкталган жалпы маалыматтар.

“Нур” ОшМУнун студенттеринин коомдук-маданий гезитинин журналдык тиркемеси

Башкы редактору:
САМАТУЛЛА
МАМАТКАРЫ УУЛУ

Редактордун орун басары:
Айзирек Гадаева

Редакциялык кеңеш:

А. Айтманбетов
Т. Алдакулов
М. Ниязалиев
З. Нуралиева
М. Маматжанов
Д. Бектемир уулу

Редакциялык топ:

Майрам Шарип кызы
Аниель Куламанова
Малика Токтосунова
Гүлзар Максътали кызы
Аксамай Жумабаева
Курманжан Жаркынбай кызы
Эльнура Кудайбердиева

Фото кабарчы:
Р. Максутов

Кол жазмалар, фото-сүрөттөр кайра кайтарылбайт жана кат жүзүндө жооп берилбейт. Жарыяланган материалдар редакциянын толук көз карашын билдирбейт. Макалалардагы фактылар үчүн авторлор өздөрү жооптуу. Гезит редакциянын компьютер борборунда терилип, даярдалды. Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинен каттоодон өткөн күбөлүктүн №106

Банктагы реквизиттер:

ИНН 00207199610017
р-с. 703802401
«РСК-Банк» Ош филиалы
Ош шаары БИК 129039
Редакциянын дареге:
Ош шаары, В.Ленин көчөсү 331,
ОшМУнун башкы имараты,
219-каана.
Тел.: +996 707 647 902